

Kabinet tast democratische beginselen aan

In de discussie die door het artikel van Schuyt is gestart, wordt het kabinetsbeleid vooral vanuit twee gezichtspunten gekritiseerd. Allereerst een sociaal-cultureel gezichtspunt (Schuyt, 4 oktober en Koningsveld, 15 oktober): het kabinetsbeleid tast de vitaliteit en de creativiteit binnen de samenleving aan. Daarnaast is door Schuyt in zijn tweede bijdrage betoogd dat het beleid inzake de universiteiten in strijd is met de rechtsstaat. (Het Vervolg, 18 oktober).

Daar wil ik een derde gezichtspunt aan toevoegen: dat van de democratie. Het blijkt dat de analyse vanuit een democratisch perspectief redelijk parallel loopt met die van Schuyt en Koningsveld. We moeten helaas concluderen dat het huidige kabinet, en in het bijzonder de stijl en presentatie ervan, schadelijk is voor de democratie.

Dit lijkt misschien een vreemde stelling. Dit kabinet berust immers op een meerderheid in het parlement en is dus democratisch gelegitimeerd. Maar democratische legitimatie vereist meer dan procedurele legitimatie alleen. Het democratisch ideaal gaat verder dan dat de meerderheid in de volksvertegenwoordiging beslist. De meerderheid dient ook respect voor de minderheid te tonen, bereid te zijn tot een open discussie op basis van argumenten, en ook in principe de bereidheid te hebben om op grond van die argumenten het beleid bij te stellen.

Deze aspecten van democratie zijn afhankelijk van de instelling van de meerderheid. Aan een dergelijke democratische instelling ontbreekt het helaas bij dit kabinet.

Wat is nu precies de inhoud van zo'n democratische instelling bij geregeerden en geregeerden? In ieder geval omvat deze de volgende aspecten:

- respect van de meerderheid voor de minderheid: de minderheid wordt in haar recht gelaten en niet onnodig gebruskeerd;
- de bereidheid van alle leden van besluitvormende organen om open te discussiëren over het te voeren beleid en zonnodig op grond van argumenten dit bij te stellen;
- de bereidheid van de meerderheid om in bepaalde gevallen concessies te doen aan de minderheid, waardoor het beleid op een grotere mate van consensus komt te berusten;
- de bereidheid van de minderheid om zich loyaal bij meerderheidsbesluiten neer te leggen.

De eerste drie aspecten richten zich vooral tot kabinet en parlementaire meerderheid. Van alle drie is helaas weinig te merken in het huidige kabinetsbeleid.

● Respect voor de minderheid, voor andersdenkenden en slachtoffers van dit beleid komt in de presentatie van het kabinet nauwelijks tot uiting. Integendeel, het kabinetsbeleid lijkt er welhaast

Van een democratische regeerstijl is geen sprake, verwijt mr drs W. van der Burg het kabinet. De kans bestaat dat opnieuw grote groepen burgers afhaken, waarschuwt deze ethicus en rechtsfilosoof aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. Hij haakt in op de discussie die volgde na de fundamentele kritiek van prof. Schuyt (Het Vervolg 4 oktober) op het tweede kabinet-Lubbers

Volkskrant, 29 okt 1988

bewust op gericht om steeds nieuwe groepen te kwetsen en met minachting te bejegenen. Superieure arrogantie lijkt een soort wezenstrek van verschillende kabinetsleden.

De voorbeelden liggen voor het oprapen. Lubbers met zijn sneer naar Ria Beckers, dat zij zich toch echt geen zorgen hoefde te maken over het uitblijven van de anti-discriminatiewet. Van Dijk met zijn opmerkingen over ambtenaren. Deetman met zijn dictatoriale bezuinigingen op de universiteiten. Om over Rudings optreden nog maar te zwijgen.

● De bereidheid tot open discussie en bijstelling op grond van argumenten lijkt eveneens vrijwel afwezig. Het regeerakkoord is een dictaat, dat nauwelijks ruimte laat voor aanpassingen. Overigens is dit niet zo verwonderlijk. Wat het beleid van het tweede kabinet-Lubbers karakteriseert, is nu juist een gebrek aan visie, aan inhoudelijke argumentatie. Het monomane bezuinigingsdenken lijkt de enige rechtvaardiging voor alle beleid. Bij een dergelijke inhoudelijke zwakte van het beleid ligt het voor de hand dat het kabinet de inhoudelijke discussie mijdt.

● Van een bereidheid om door het doen van concessies de overeenstemming over het beleid breder te maken, is eveneens vrij weinig te bespeuren. De uiterst coöperatieve opstelling van Wim Kok bij de algemene beschouwingen mocht niet baten, — het kabinet stelde daar geen enkele tegemoetkoming van betekenis tegenover.

Stuitend

De oppositie kan dus noch door inhoudelijke argumenten, noch door concessies van kabinetszijde iets binnenhalen. De dogmatische benadering van dit kabinet is rönduit stuitend, en een teken van zuiver machtspolitiek denken. Nu zou dit alles voor de verliezende minderheid nog enigszins aanvaardbaar zijn, wanneer achter dit alles van

kabinetszijde een duidelijke inhoudelijke visie zat. Bij het vorige kabinet-Lubbers volgde de stijl van regeren in ieder geval nog uit een bepaalde visie. Bij dit kabinet lijkt echter de stijl en de presentatie niet meer een uitvloeisel van de inhoud, maar is zelf tot dogma geworden.

Het lijkt wel of het doen van ferme, onbuigzame uitspraken (lieft gepaard gaand met enige zondebok-verwijten) tot een doel op zich is geworden, zoals ook het bezuinigingsbedrag een doel op zich is geworden. Het gaat er blijkbaar om een daadkrachtige indruk te maken, waarbij de kabinetsleden in een onderlinge concurrentie proberen de meest ferme uitspraken te doen. Soms (zoals in het geval van de universitaire bezuinigingen) lijken deze uitspraken overigens ook nodig om het gebrek aan inhoudelijke visie te verhullen.

Extreem

Van een democratische regeerstijl is dus geen sprake. Het kabinetsbeleid is juist extreem polariserend, in inhoud en presentatie. Dat groepen burgers zich afwenden van dit beleid, maar tegelijk vaak ook van het democratisch systeem, wordt in dit licht begrijpelijk.

Een democratische instelling vergt weliswaar, dat de minderheid zich neerlegt bij genomen meerderheidsbesluiten, maar dat kan alleen wanneer de meerderheid zich ook aan de spelregels houdt. Steeds minder is dit laatste het geval, en steeds kleiner wordt derhalve de kracht van dit argument voor de minderheid om zich loyaal als „goede verliezers” op te stellen. Want een goede verliezer veronderstelt een goede winnaar!

Schuyt heeft in zijn bijdragen al gewezen op de breekbaarheid van de samenleving. Daaronder valt ook de breekbaarheid van de loyaliteitsband die minderheid en meerderheid samenhoudt. Deze band wordt door dit kabinet ernstig op de proef gesteld. De kans bestaat dat tijdens deze tweede periode-Lubbers opnieuw grote groepen burgers afhaken, zoals al eerder gebeurde rond de kruisrakettenkwesie.

Weliswaar zullen dit voornamelijk mensen zijn die niet op de coalitiepartijen gestemd hebben; in eerste instantie hoeft dit dus niet electoraal ongunstig te zijn voor dit kabinet. Maar voor de democratie als zodanig is het wel gevaarlijk, wanneer steeds meer burgers zich van haar afwenden en vervallen in apathie of radicaliseren naar ondemocratische actievormen, zoals gewelddadige acties. Want een democratie leeft nu juist bij de betrokkenheid van alle burgers, ook van de burgers die politiek gezien tot de oppositie behoren. Een loyale, maar kritische oppositie is ook van betekenis voor de meerderheid, die anders op den duur inhoudelijk doodbloedt, en die zeker niet gebaat is bij een toenemende kloof tussen haar en delen van de bevolking.

In een democratie heeft juist de meerderheid sterke verplichtingen tegenover de minderheid. Dat het kabinetsbeleid dit inzicht onvoldoende weerspiegelt, heeft gevolgen die mogelijk op korte termijn gunstig zijn voor de coalitie, maar op langere termijn schadelijk zijn voor de democratie.

WIBREN VAN DER BURG